

ЖИВОТ И ЛИТЕРАТУРА

Милисав Савић, *Љубавна писма и друге лекције*, „Агора”, Зрењанин 2012

Још од књиге *Фусноја*, читаоци прозе Милисав Савића могли су да примете како рукопис овог писца бива систематично подвр- гаван бројним стваралачко-концептуалним изменама. Природу и начин тих поетичких мена, најлакше је дефинисати као процес својеврсног селективног спајања поступака његове раније, претежно реалистичко-традиционалистичке, поетике са модерним и постмодерним начинима обликовања прозног текста. Због тога његови доцнији текстови постају видан децентрирани стваралачки меланж различитих схватања логике књижевне уметности и наративних стратегија. А у тако заснованом од- носу и поретку они потврђују тесну сагласност са модерним типом књи- жевног мишљења које, баш у тој мешавини, види суштственији и поде- снији начин да артикулише своје идеје, представе и стваралачке намере.

У том, неки су још онда казали, помодном напуштању ранијег стваралачког опредељења за сликање ружне стране савремене ствар- ности у оквирима поетичких образаца *прозе новоџ сѣила*, *црноџ таласа*, у којима су представљени различити нискомиметски ликови/типови, са јасном социјалном мотивацијом и субверзивним потенцијалом у односу на етаблирану слику друштвено-политичке стварности, конституисан је нов, развојни правац овог писца. У њему је он, зачудо, постигао неоче- кивано добре стваралачке резултате.

Видно је то већ у књигама *Хлеб и сѣрах* и *Ожиљци тѣшине*. А у новије време у његовим ембахдама – *Римским дневником* који компози- цијом, реториком и обимом, превазилази границе пројектованих ствара- лачких намера и почесто се разлива у дифузан и жанровски разобручен текст у којем се, на подлози скоријих сећања, приповеда и самог при- поведања ради. Али и то зна да буде нарочито узбудљиво и сликовито.

Чак и са таквим стваралачким учинцима, ни очигледна структур- на и значењска расутоост тих текстова није нарочит недостатак, али јесте показатељ једне важне поетичке чињенице/константе Савићеве књижев- ности. Шта год да пише, овај писац не може да прикрије своју основну

вокацију. А она се испољава тако што се увек види како је његов однос према изабраном предмету доминантно приповедни, наративни, причалачки. И то је, заправо, Савићева стваралачко-поетичка шифра. Његов стваралачки печат којим је обележена и ова књига, за коју и сам каже да је дело „мултижанровске прозе“.

Констатујући у тексту „Другог љубавног писма...“ како је лепо „заносити се да су овом свету још увек потребне приче“, Савић је исказао самосвесни став да је његово поверење у моћ и вредност приче велико и важно. А то уверење он је преточио у стваралачки принцип апсолутизације приче и причања. Из тог разлога су кроз филтер стилизоване, благе наративизације, прошли и они текстови, са почетка књиге, који смирено казују о неким питањима и односима унутар (наше) књижевне историје, као и они текстови који су, започев од анегдотске основе, изграђивани као есејизована приповест са поентом или јасним, усмереним, закључком. А такав филтер/објектив нису мимоишли ни текстови оног типа чија је основа чврсто срасла са пишчевим животним искуством и чињеницама његове аутопоетике и аутобиографије. У таквим је текстовима позиција наратора/аутора постала блиска или иста са позицијом писца.

Из тог разлога постаје могуће да се закључи како су ови разноврсни текстови (записи, огледи) Милисави Савића зрео плод једног мисаоног плана, интелектуалног и животног искуства и знања. Једне стваралачке логике и напора. Једне овештале списатељске свести и руке активираних у настојању да и даље израђују ликове и карактере, реферишу или алудирају на тамнило наших дана, брину о изражајној економији, обликују ефектан метафикцијски исказ – обликују целовит и садржајан прозни опис.

Та поетичка и мисаона конгруентност и лабаво, али одрживо, идејно и стилско-изражајно јединство текстова, чине ову књигу могућом за препознавање, читање и разумевање неких репрезентативних нивоа/планова Савићевог књижевно-уметничког стваралаштва. А то су, пре свих: тематско-мотивски план који је везан за свет његове приповедне и романескне прозе, затим поетички план који је везан за стваралачке поступке и наративна средства и најпоследње књижевно и културноисторијски план у којем се разазнају *џени њеђових лекција*, стваралачких и интелектуалних интересовања, компетенција и стремљења.

У таквом поретку ваља поменути и актуелни друштвени план, према којем овај писац обликује свој ангажовано-подривачки исказ у склопу оног вида самосвесне делатности којег Жак Рансијер, у својој истоименој књизи, зове „Политика књижевности“. Савићева „политика“ састоји се у томе да се књижевност са свим што је стварни живот сретне и опроба, али да увек у битном остане ствар имажинације, уметничког обликовања приче којој је стварност основа. Тако и он потврђује тезу

овог теоретичара да књижевност може да се „бави политиком остајући књижевност”.

Ослобођена стега друштвених или моралних узуса, Савићева прозна књижевност свету, кроз причу, опаску, тезу-закључак, смелу аналогију, изненадну мисао и необично поређење, враћа оно што је из њега изузела. Али не чини то миметички плошно и не чини то ни са каквом вантекстовном тезом, већ са уверењем да лепота и смисао морају да остану непроменљиве константе човекове егзистенције.

Од првог текста који напомиње подручје књижевне историје, портрета великих, значајних а заборављених имена наше књижевности, до малих портрета пријатеља писаца и једноставне анегдотске белешке која евоцира рашчанску младост и стваралачке почетке, све је у овој Савићевој књизи надахнуто намером да буде прожето аутентичношћу, проживљеношћу. Потом да буде саопштено сажето и концизно, па отуда ефектно. Јер, каже овај писац како му је Исак Бабељ био један од узора. А то, једноставно, значи да скоро све што записује да буде литераризовано. Тек тада и тако постаје могуће да: „Патетичном и често испразном језику књижевне историје супроставља се сочни дијалект и арго.”

Када помиње дијалект и арго, Савић помишља на Драгослава Михаиловића – једног од јунака ове књиге. Његовом портрету овај је писац додао покоју свежу ноту, корисно запажање или промишљен увид у суштинску његову прозну уметност. Слично је и са другим писцима: Слободаном Селенићем, Момом Капором, Биљаном Јовановић, Мирославом Јосићем Вишњићем, Гораном Петровићем. У истом оквиру сагледа ни су судбина и учинак и неких старијих писаца српске књижевности. Поготово ако су они скрајнути и неправедно заборављени. Такав је случај са Милованом Видаковићем – првим нашим романописцем и творцем обрасца „популарног прозног облика, који је и данас доминантан у српској књижевности”, као и Григоријем Божовићем. У таквом низу или кроз појединачне примере/судбине, уме овај писац да ишчита и вредност и моћ саме књижевне речи коју види у томе „што она сваку истину доводи у питање, па и ону о себи”.

Тако се показује да и Савић настоји да расветли питање референцијалне вредности књижевности, њене истинитости. У том подухвату од помоћи су му често били наводи из Андрићеве и Борхесове књижевности, посебно теза овог аргентинског мага да је књижевност ствар маште; одвојен, а аутентичан, свет који јесте обавезан истини, али оној вишој која се тиче додира са суштинама. Због тога у Савићевом „суштаственом” сагледавању вредности и „моћи” књижевности постаје јасно како и данас „Поезија, ипак, нешто значи.” А баш то „ипак” разделна је линија, мотивациона основа и централна смисаона тачка за, овде скрупулотно активiranу, могућност креативног и упитног промишљања статуса и вредности књижевности у савременом свету. У предметном свету

ове динамично компоноване, наоко лежерно писане књиге, то је једно од стајаћих места. Томе треба додати и чињеницу да је она, дискретно и поучно, премрежена лепом општом и књижевном културом.

Бројни отворени и скривени цитати, алузије и асоцијације из књижевног наслеђа, образују широку подтекстовну и културолошку основу на коју Савић гради сопствено метафикцијско промишљање. Чини се да без ње оно не би било могуће, ни сврховито. Књижевност је стара уметност и њено се искуство, у поетичком кључу овог писца, посредује елиотовски: сваки текст у себе укључује детаље изабране традиције и тако кумулативно активира сву традицију. Нема друге поредбене основе до ове – традицијске. Аналогије са њеним дометима, ликовима и вредностима чине и ове Савићеве текстове уверљивим и комплексним па, када се они доведу у везу са чињеницама личног искуства, још потпуније и аутентичније животним. Али, да се не заборави, истовремено и професорски ученим. На тај начин овај писац креативно мири и једначи традиционално и модерно – у схватању и креативној обради. А залог његове модерности није у радикалном раскиду са наслеђеним, већ у његовој реинтерпретацији и културноисторијском, а још више фикцијском оживљавању, у литерарарној обради.

Писани у низу година и са различитим иницијалним разлозима, ови разнолики текстови Милисава Савића у књизи чији наслов, чини се, није у значајски најобухватнијем садејству са већинским делом њене садржине (осим када је „љубав” везана за уживање у животу, читању, стварању) показује да је њихов писац пре свега приповедач. Да од свега чиме располаже, што му нуди знање, искуство – живот и свет – он уме да састави, у основи, занимљиву причу. Отуда ће многи читаоци остати везани за бројна његова овде уписана животна или књижевна искуства, запажања и ставове. Такав је посигурно онај у коме се каже да: „Центар овог света одавно се тресе; стабилне су још само маргине.” Али ће и са тим сазнањима он најпосле појмити да за овог писца чак и овакав, децентриран свет, не вреди много уколико није обрубљен причом. Њено онтолошко првенство у овим је текстовима неспорно. У причи се свет зачиње, њоме осмишљава и њоме превазилази. Научава писац, а закључујемо и ми!

Причање прича – то је доказ насушности човекове потребе да објасни свој пад у свет. Своје место у њему. У добру уметничку причу уписане су најважније лекције преузете из књига и живота. И то тако да једно друго непрестано призива и објашњава, а само заједно најпотпуније значе. Јер, „лепо је заносити се да су у овом свету још увек потребне приче”. Речено на почетку, важи и на крају. Важи увек.

Милејна АЋИМОВИЋ ИВКОВ